

SMJERNICE ZA IZRADU RADNIH LISTIĆA IZ ENGLSKOG JEZIKA ZA UČENIKE S TEŠKOĆAMA KOJI SE ŠKOLUJU PO REDOVNOM PROGRAMU UZ PRILAGODBE ODGOJNO-OBRAZOVNIH ISHODA ILI UZ PRILAGODBE PRISTUPA POUČAVANJA

Javorka Milković, prof.

OŠ Pećine, Rijeka

1) Uvod

Engleski jezik kao nastavni predmet ima širok spektar sadržaja o kojima se govori unutar različitih cjelina. Cjeline pokrivaju područja života od onih koje se odnose na samog učenika/učenicu, njegovu/njezinu obitelj i prijatelje, pa do kulture i civilizacije, a sve s namjerom ostvarivanja temeljnih ciljeva učenja i poučavanja engleskog jezika:

Temeljni ciljevi učenja i poučavanja engleskoga jezika jesu osposobiti učenika za:

1. samostalnu i točnu upotrebu jezika u govoru i pismu u različitim kontekstima školske, lokalne i šire zajednice, uključujući i digitalno okruženje
2. razumijevanje i uvažavanje drugih kultura i društvenih normi te sagledavanje vlastite kulture
3. samostalnu i kritičku upotrebu različitih izvora znanja i primjenu učinkovitih strategija učenja jezika
4. prihvaćanje odgovornosti za osobni razvoj, vlastite postupke i njihove rezultate
5. cjeloživotno učenje i rad u globaliziranome društvu. (Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Engleski jezik, 2016.)

Sadržajna raznolikost cjelina omogućava učitelju/ učiteljici ovog nastavnog predmeta izbor onih odgojno- obrazovnih ishoda koji će učeniku ili učenici koji se školuju po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke biti uistinu životno važni.

Misao vodilja za pisanje Smjernica bila je da pomoćna nastavna sredstva za učenike s teškoćama moraju, kad god je to moguće, biti što više usklađena s udžbenicima i radnim bilježicama koje koriste učenici bez teškoća. Cilj takvog pristupa je njihovo što veće odgojno-obrazovno uključivanje, te da u skladu s tim ne bude ugroženo njihovo pravo na ravnopravno uključujuće obrazovanje. Vrijeme u kojem živimo omogućava relativno jednostavno ostvarivanje cilja, kako zahvaljujući korisniku vrlo pristupačnim modernim tehnologijama, tako i zahvaljujući autonomiji učitelja i činjenici da mogu i imaju pravo računati na pomoć edukacijskog rehabilitatora i ostalih stručnih suradnika.

Tekst Smjernica nastao je imajući u vidu najčešća izgovorena i napisana pitanja učitelja Engleskog jezika:

1. Tko će im kao učiteljima reći što učenik može, mora ili ne može i stoga ne mora unutar nastavnog predmeta, a obzirom na obrazovne potrebe koje proizlaze iz prirode same teškoće;

2) Koja je razlika između redovitog programa uz individualizirane postupke, redovitog programa uz individualizirane postupke i prilagodbu sadržaja i posebnog programa uz individualizirane postupke;

3) Što je važno odnosno nevažno unutar pojedinog nastavnog predmeta, što je „lagano“, odnosno „teško“;

4) Smiju li i na koji način koristiti gotove radne listiće, udžbenike i priručnike namijenjene učenicima i učenicama s teškoćama;

5) Kojoj je djeci potrebna prilagodba sadržaja i kako ju realizirati;

6) Kako napraviti i prilagoditi takav materijal za nastavu i za provjeru znanja?

Ove će Smjernice, pisane u prvom redu za engleski jezik, ali primjenjive i za ostale nastavne predmete, pokušati dati neke odgovore.

Vrlo je teško navesti sve vrste i stupnjeve teškoća te njihove kombinacije koje dovode do potrebe prilagodbe odgojno- obrazovnih ishoda, a još teže i nerealnije dati recept i gotovo rješenje što treba raditi u slučaju pojedine vrste i stupnja teškoća, a da bi to dovelo do zadovoljavajućeg i očekivanog rezultata, najčešće onog da dijete, uz primjenu različitih prilagodbi pristupa podučavanju savlada odgojno- obrazovni ishod jednako kao i učenici bez teškoća. Takav je rezultat nemoguć i nerealno ga je očekivati za učenike koji imaju prilagodbu odgojno obrazovnih ishoda. Učenik ili učenica u čijem Rješenju o primjerenom obliku školovanja stoji da mu je potrebna prilagodba sadržaja ima obrazovne potrebe koje su često znatno drugačije od obrazovnih potreba ostalih učenika.

Ove su smjernice napisane imajući prije svega u vidu djecu koja se školuju po redovitom programu uz **prilagodbu sadržaja i individualizirani pristup**, bez obzira na uzroke njihovih teškoća i potrebu prilagodbe sadržaja kao posljedicu. Međutim, potrebno je naglasiti da se gotove sve navedene prilagodbe (osim prilagodbe sadržaja) odnose i na učenike koji se školuju po redovnom programu uz individualizirani pristup.

1.1.Što je redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke?

Prema **Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN 24/2015.)**, primjereni programi odgoja i obrazovanja učenika su:

a) redoviti program uz individualizirane postupke

b) redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke

c) posebni program uz individualizirane postupke

d) posebni programi za stjecanje kompetencija u aktivnostima svakodnevnoga života i rada uz individualizirane postupke

Iako se programi c) i d) mogu realizirati u redovnoj osnovnoj školi, nije riječ o redovnim programima i zbog toga nisu tema daljnjeg teksta.

Program naveden pod a) jest realiziran u redovnoj školi i u redovnom razredu, ali on ne podrazumijeva sadržajne prilagodbe, zbog čega niti taj program nije tema daljnjeg teksta. Ipak, neke od smjernica, pogotovo one koje se odnose na perceptivnu prilagodbu mogu pomoći i ovim učenicima.

Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke, naveden pod b) podrazumijeva prilagodbu sadržaja i zbog toga jest glavna tema daljnjeg teksta.

1.2. Kako učitelj može sa sigurnošću znati je li učeniku uistinu potrebna prilagodba sadržaja ili neki drugi od navedenih programa?

Učenici koji se školuju po primjerenim oblicima školovanja imaju **Rješenje o primjerenom obliku školovanja**. Mogu ga dobiti prije početka školovanja, dakle biti upisani u školu s Rješenjem ili ga dobiti naknadno. Bez obzira na to kada su ga dobili, u Rješenju stoji školuju li se po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke ili po nekom drugom od gore navedenih programa.

1.3. Tko su učenici s teškoćama?

Tablica 1. prikazuje ponašanja i obrazovne teškoće koje se mogu pojaviti kod učenika s teškoćama?

Tablica 1.

PREDVIĐENO PONAŠANJE/OBRAZOVNA TEŠKOĆA	METODE PRILAGODBE (STRATEGIJE PODRŠKE)	ŠTO NISU METODE PRILAGODBE (STRATEGIJE PODRŠKE)
Teškoće usvajanja apstraktnih sadržaja (npr. Svemir, dinamične promjene u prirodi, sve o čemu nema direktnog iskustva, termini o kojima se nije učilo u ostalim predmetima)	Korištenje modela, slika, dramatizacije, igre; primjena kratkih, jednostavnih rečenica i poticajnih pitanja. Primjer: Iz teksta koji govori o proslavi rođendana (Cjeline: <i>Ja i moja obitelj; Ja i moji prijatelji i sl.</i>) izdvojiti pozdrave pri susreti i rastanku, način čestitanja rođendana i blagdana, pravila ponašanja kod pozivanja i odaziva na rođendansku proslavu.	Sadržaji koji se čine zabavnima, ali nemaju životnu važnost. Primjer: NE inzistirati na detaljima poput učenja riječi za svječiće, rodbinu, poklone, nestašluke, detalje na odjeći, ne inzistirati na učenju izraza koji se odnose na tematske proslave, pogotovo ako su teme proslava apstraktni sadržaji).

<p>Otežano shvaćanje, razumijevanje i poimanje</p>	<p>Raščlaniti zadatke na manje korake s jednostavnom analogijom.</p> <p>Primjer: Tekst lekcije prilagoditi (skratiti ga, omogućiti slikovnu potporu, dodati prijevod na hrvatski jezik, urediti ga prema smjernicama za perceptivnu prilagodbu, dodati slikovni rječnik ispod teksta bez traženja da učenik sam pronađe nepoznate riječi i tek nakon toga pristupiti rješavanju zadataka vezanih uz tekst.</p> <p>(Primjer prilagodbe teksta nalazi se u dijelu koji govori o prilagodbi načina predstavljanja sadržaja.)</p>	<p>NE očekivati da učenik ili učenica riješe prilagođene („lagane“) zadatke vezane uz tekst koji nije prilagođen.</p>
<p>Nepoznavanje sadržaja pojmova i njihova nepravilna upotreba (npr. mehaničko brojenje na nekoliko jezika, a da pri tom nema usvojen pojam količine niti broja).</p>	<p>Provjeravati razumije li učenik što mu se govori.</p> <p>Primjer: Uz učenje broja uvijek ponuditi i količinu kao slikovnu potporu, a kasnije i broj i brojevnju riječ.</p> <p>(Primjer: v. prilog 1, a za ponavljanje prije usvajanja gradiva vidjeti dio koji se odnosi na sadržajnu prilagodbu, jedinica <i>England</i>.)</p>	<p>NE provjeravati i ponavljati uz računanje s pretpostavkom da bi učenik „trebao znati“.</p>
<p>Teškoće razlikovanja važnog od nevažnog</p>	<p>Češće ponavljanje; naglašavanje samo životno važnog, inzistiranje samo na životno važnom.</p> <p>Primjer: Ne pretpostaviti da učenik zna brojeve i brojevnje riječi na temelju razreda polazjenja.</p>	<p>NE uvodno ponavljanje učiniti opsežnijim od gradiva koje se obrađuje.</p> <p>Primjer: prilikom uvoda za očitavanje vremena s ure (treći razred) ili upotrebu novca (treći razred), potrebno je ponoviti brojeve, ali ne kao da ih se uči od početka.</p>

	<p>Primjer: Ako tekst govori o putovanju na udaljenu destinaciju (cjeline koje se odnose na slobodno vrijeme), izdvojiti što se smatra važnim dijelom obzirom na dob učenika (npr. samo kupovina putne karte ili samo pakiranje prtljage, samo upotreba novca)</p>	<p>Primjer: NE tražiti od učenika da prepoznaju i nauče primjerice riječi za ukosnice, izraze za nekoliko vrsta obuće (sandale, čizme, gumene čizme, mokasinke, balerinke, tenisice i ostalo što treba spakirati za put)- dovoljan je jedan izraz.</p>
Logičko povezivanje	<p>Raščlaniti zadatke na manje korake s jednostavnom analogijom</p> <p>Primjer: duga i kratka komparacija, dakle pokazati izraze, pokazati slike i ne tražiti samostalno zaključivanje o tome na koji se način radi usporedba kojeg pridjeva po broju slogova</p>	<p>NE pokazivati teoriju, ne pokazivati primjere na kojima dijete mora samo zaključiti.</p> <p>Primjer: Prilog 2.</p>
Otežano zaključivanje	<p>Ukazati na zaključak, naglasiti ga (bojom, veličinom); provjeriti razumije li dijete zaključak</p> <p>Primjer: Ako želimo da dijete nauči izraze za opisivanje osobe, uz slikovnu potporu koja prikazuje te izraze, dobro je ponuditi i suprotan pridjev, primjerice visok- nizak.</p>	<p>NE tražiti složena zaključivanja, npr. koja je osoba opisana rečenicom s nekoliko izraza za opisivanje:</p> <p>„Visok je, ima crnu kovrčavu kosu, velike zelene oči i plavu naušnicu u lijevom uhu.“</p> <p>Ovdje je navedeno previše elemenata i koji čak niti uz slikovnu potporu djeci prije predstavljaju napor nego zabavu.</p>
Teškoće zapamćivanja i pamćenja	<p>Češće ponavljanje; naglašavanje samo životno važnog, inzistiranje samo na životno važnom.</p> <p>Omogućiti nehotično ponavljanje umjesto monotonog vježbanja i podsjetnika u udžbenicima i radnim bilježnicama.</p>	<p>Ponavljanje je važno, ali nije preporučljivo da bude opsežnije nego obrada. Prednost dati nehotičnom i stalnom pojavljivanju kroz ostale školske aktivnosti. (prilog 3).</p>

Teškoće motorike	<p>Zadaci koji uključuju vježbe (fine) motorike- bojanje, crtanje, podebljavanje, rezanje, lijepljenje.</p> <p>(Za primjere v. Tekst prilagodbi predstavljanja sadržaja.)</p>	<p>NE tražiti podebljavanje slova ili crteža s niskim kolorističkom kontrastom (v. Perceptivna prilagodba).</p> <p>NAPOMENA: Bojanje i crtanje su dobre aktivnosti za uvježbavanje fine motorike, ali treba voditi računa o tome da se ne pretjera u njihovoj upotrebi, pogotovo u odnosu na kronološku dob (učenik sedmog i osmog razreda vjerojatno neće željeti nacrtati i obojati sebe, članove obitelji i sl.)</p> <p>Prepisivanje jest dobra vježba, kako fine motorike, tako i ponavljanja i utvrđivanja, ali NIKAKO se ne smije realizirati tako da učenik naprosto prepisuje ono što ne razumije, tek toliko da bi imao zadatak.</p>
Nedovršavanje započetih aktivnosti	<p>Pripremiti aktivnost koja traje kratko planirati i pauze u radu u skladu s interesima djeteta.</p> <p>Primjer: Ako se govori o sportovima, planirati da npr. kad čuje ili vidi riječ za košarku uzme lopticu od zgužvanog papira i njome gađa koš ili slična motorička aktivnost.</p> <p>Za primjer radnog listića i v. Prilog 4.</p>	<p>NE zadavati za čitanje dugačak i zahtjevan tekst o Olimpijadi, njenoj povijesti, osnivačima i sl. Takav tekst je nepotrebno prilagođavati (i obrađivati).</p> <p>Motoričke aktivnosti NIKAKO planirati i realizirati tako da ih učenik radi sam ili da smeta drugim učenicima, ili da izaziva njihov podsmijeh. Takva aktivnost uvijek mora biti inkluzivna.</p>
Skokovita pažnja ili teškoće u prebacivanju pažnje	<p>Otkloniti sve elemente koji odvlače pažnju od zadatka, a na koje se može utjecati (primjerice dekorativne elemente na slikama, tekst preko slike i sl.)</p>	<p>NE koristiti dekorativne detalje koji nam se čine zabavnima (odjevena mačka svira gitaru na ulici).</p> <p>NE koristiti mačku iz djetetova omiljenog crtanog filma jer</p>

	<p>Primjer: Slikovna potpora je nužna, ali ako tekst govori o primjerice mački kao o središnjem liku i kućnom ljubimcu, onda na slici mora biti samo mačka, odnosno ono što ona radi (trči za mišem, jede, pije, igra se...)</p> <p>Za primjer vidjeti u dijelu teksta koji govori o prilagodbi načina predstavljanja sadržaja.</p>	<p>neće naučiti ono što želimo da nauči, već će razmišljati samo o crtanom filmu.</p>
<p>Siromašan pojmovni fond, teškoće u razumijevanju i oblikovanju rečenica)</p>	<p>Postupno uvođenje novih pojmova, stvaranje cjeline među predmetima kako bi se novi pojmovi uvodili u nekim nastavnim predmetima istovremeno, odnosno koristilo djetetovo neposredno iskustvo</p> <p>Kriteriji izbora novih pojmova:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) sličan/isti izgovor i pisanje kao u hrvatskom jeziku (npr. <i>tennis, boxing, sandwich, zebra, panda...</i>) 2) ono što je djeci poznato iz svakodnevnog iskustva 3) ono što je životno važno (ne samo za nastavni predmet nego općenito) <p>Primjer: U svrhu obrade rednih brojeva, tekst govori o Sunčevom sustavu (cjelina: „<i>Moj svijet i oko njega</i>“, 5. razred). U tom slučaju dijete ispred sebe mora imati slikovnu potporu ili model na kojem može prebrojavati i uvjeriti se u istinitost onoga što govori tekst.</p>	<p>NE pretpostavljati da se podrazumijeva da je dijete već usvojilo taj sadržaj jer se on nalazi u programu Geografije.</p>

	lako će sadržaj i uz ovakvu potporu ostati apstraktan, naglasak je na rednim brojevima, a sa slikovnom potporom ili modelom u radu može sudjelovati cijeli razred.	
Teškoće u postupanju po uputama	<p>Izbjegavanje davanja nekoliko uputa odjednom; izbjegavanja većeg broja zadataka na jednom papiru; (postupanje po uputama se može postići i ako se s djetetom radi posredstvom društvene igre čije upute već zna, konkretno većina djece poznaje i voli igru pamćenja-<i>memory</i>, što može poslužiti i kao izvrsna inkluzivna aktivnost za sve učenike)</p> <p>Primjer upute za zadatak:</p> <p>Look at the pictures.</p> <p>Finish the sentences.</p>	<p>NE pripremati upute na dolje naveden način.</p> <p><i>Look at the task nad write the missing sentences.</i></p> <p>Navedena rečenica sadrži dvije informacije odjednom, što ju čini predugačkim i na materinjem jeziku.</p>
Teškoće u organizaciji vremena	<p>Organizirati vrijeme umjesto učenika, pritom i uvažavati da su nekoj djeci potrebne pauze koje također treba planirati.</p> <p>Primjer: davati učeniku jedan po jedan zadatak ili onoliko koliko dokazano može i zna riješiti.</p>	<p>NE zadati veći broj zadataka i tražiti da riješi „koliko stigne“ jer i sam učenik i ostala djeca u razredu vide neuspjeh učenika s intelektualnim teškoćama.</p>
Teškoće u razumijevanju emocija	<p>NE inzistirati na upotrebi pojmova koji se odnose na (složene) emocije jer to dovodi do navike upotrebe pojmova bez razumijevanja.</p> <p>Primjer: Koristiti <i>emoticone</i> jer su u današnje vrijeme i životno važni za komunikaciju.</p>	<p>NE tražiti uživljavanje u ulogu drugoga.</p>

Teškoće socijalne interakcije	<p>Grupni rad organizirati tako da učenik s teškoćama ima zadatak koji može izvršiti.</p> <p>Primjer: Igra pamćenja</p> <p>U njoj mogu sudjelovati svi učenici i time vježbati i ponavljati.</p>	NE tražiti da napravi „manje od ostalih“ jer to etiketira i od strane učenika i od strane druge djece.
-------------------------------	---	---

NAPOMENA: Neće svi učenici s teškoćama imati sve navedene teškoće, ali navedeno treba imati na umu prilikom izrade materijala za rad s ovim učenicima.

1.4. Što znači prilagodba sadržaja i kako ju planirati i ostvariti?

Prilagodba sadržaja uz individualizirani pristup prema čl. 6. Pravilnika o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, „**Opseg nastavnih sadržaja se može umanjiti do najniže razine usvojenosti obrazovnih dostignuća propisanih nastavnim planom i programom/kurikulumom za razred u koji je učenik uključen, a iznad razine posebnog programa.**“

Redoviti program uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke piše učitelj uz pomoć edukacijskog rehabilitatora i ostalih stručnih suradnika. Pri tome učitelj određuje razinu odgojno- obrazovnih ishoda (prilagodbu sadržaja), a edukacijski rehabilitator i ostali stručni suradnici pomažu učitelju u kreiranju i primjeni strategija podrške. Izradi programa prethodi procjena obrazovnih potreba učenika primjenom jedne od listi procjena koje su učiteljima i stručnim suradnicima na raspolaganju. Najčešće se koristi Lista procjene osobitosti školskog učenja (Ivančić, Đ., 2005., Ivančić, Đ., Stančić, Z: 2007., Ivančić, Đ. 2009.), ali u izvorima navedenima u popisu literature mogu se naći i druge liste. Preporuka je Listu procjene ispunjavati timski.

O razinama prilagodbe i savjetima za njihovu realizaciju više će riječi biti kasnije. Navedeni načini prilagodbe i smjernice za njihovo ostvarivanje djelomično su kreirane za potrebe ovog teksta. Drugi izvori, koji su navedeni u popisu literature, govore o drugačijim razinama i načinima prilagodbe.

2) TEORIJSKA PODLOGA I PRIMJERI PRILAGODBE

Valja znati da za rad s učenicima kojima je potrebna prilagodba odgojno- obrazovnih ishoda planiramo realizaciju sadržaja na razini koju oni mogu dohvatiti, a iznad razine posebnog programa.

Prilikom izrade materijala za učenike s teškoćama važno je, uz uvažavanje obrazovnih potreba koje proizlaze iz njihovih teškoća, te uz obvezno poštivanje legislative imati na umu sljedeće načine prilagodbe:

1) PRILAGODBA NAČINA PREDSTAVLJANJA SADRŽAJA

2/3) PRILAGODBA KOLIČINE/VREMENA

4) SADRŽAJNA PRILAGODBA

5) PRILAGODBA PROCESA PREZENTACIJE SADRŽAJA

2. 1. PRILAGODBA NAČINA PREDSTAVLJANJA SADRŽAJA

Ova se vrsta prilagodbe odnosi na preglednost u prezentaciji gradiva. Tekst mora biti uvećan (npr. font 16 ili 18), a slike bez suvišnih detalja i dekorativnih elemenata. **Slike**, koje su važno sredstvo prenošenja poruke moraju biti pregledne, jasne i pokazivati upravo ono što želimo da učenici zapaze i nauče.

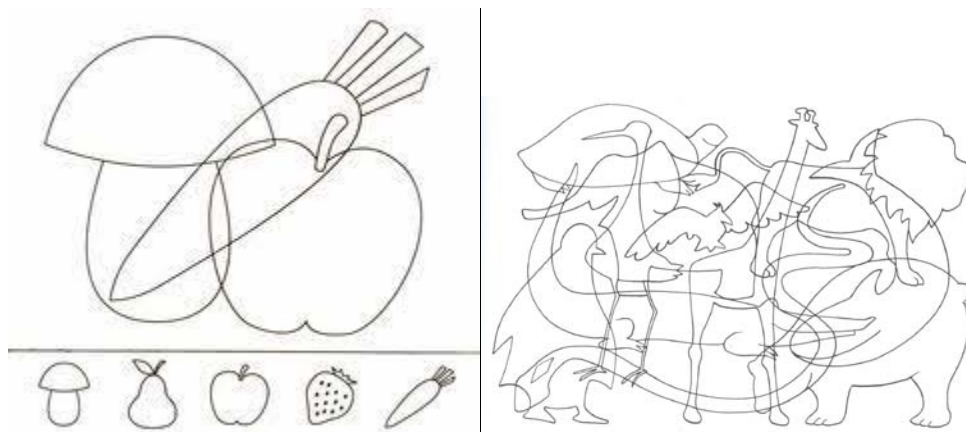
Primjer 1:

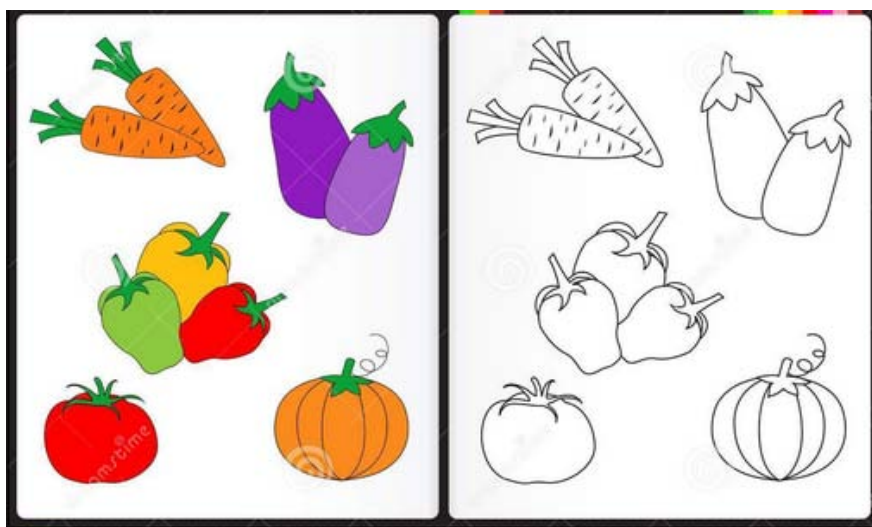
Obrazloženje: Ako cjelina govori o kućnim ljubimcima (ponavlja se u više razreda) i u rečenici se spominje mačka, te k tome želimo da dijete nauči englesku riječ za mačku, onda moramo biti sigurni da ju slika i prikazuje, kao što se vidi na prvoj slici. Tekst iznad slike je uvećan. Ostale prikazuju zabavne elemente i velika je vjerojatnost da će učenik ili učenica s teškoćama zapaziti najprije te elemente (krunu, mašnicu, loptu) nego samu životinju.

Primjer 2:

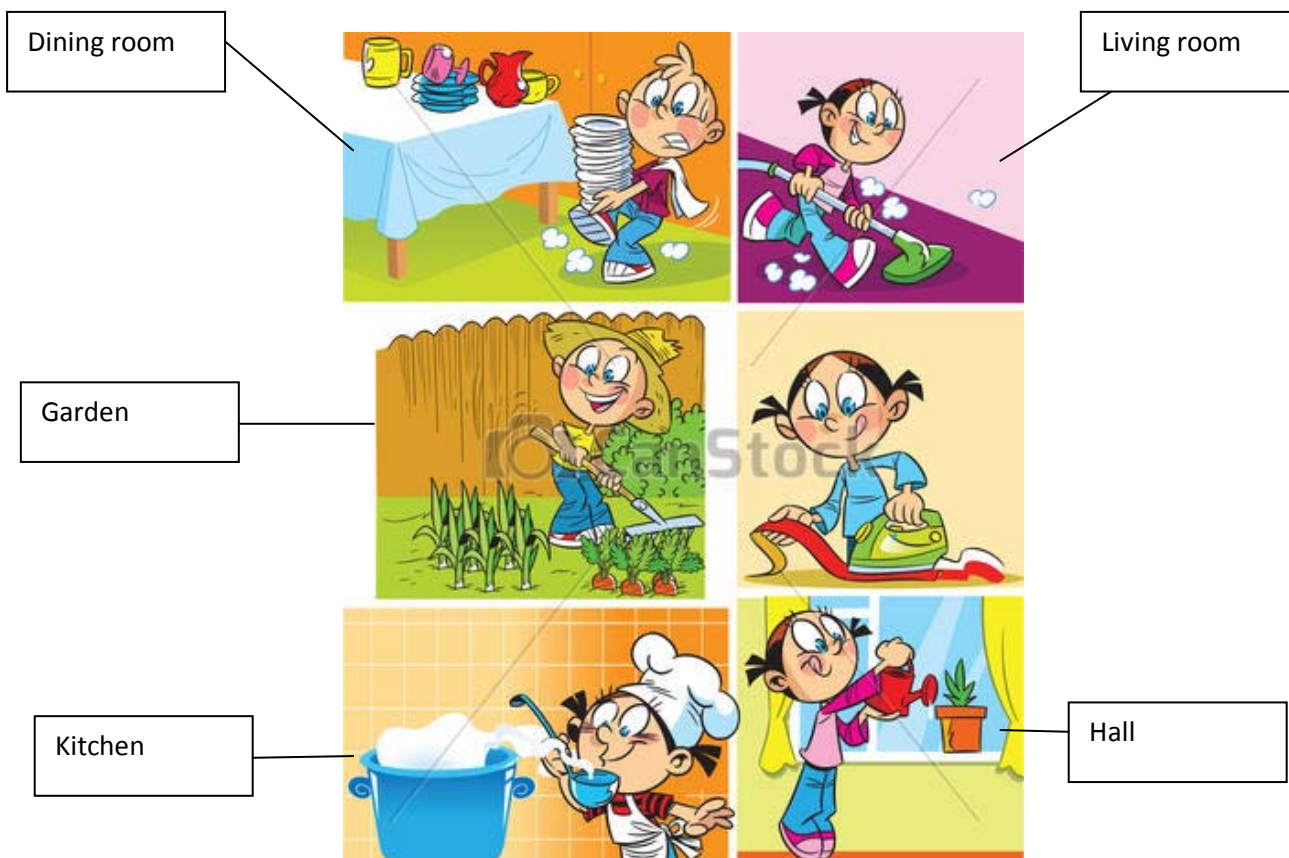
Ovaj primjer prikazuje često korištene, ali ne i prihvatljive primjere zadataka u radnim bilježnicama za razrednu nastavu, a u svrhu ponavljanja i utvrđivanja pojmova koji su se spominjali na zabavan način. Zadatak se odnosi na cjeline *Glavni dnevni obroci* te *Domaće i divlje životinje*.

Obrazloženje: Čak i kada ovakvom zadatku prethodi zadatak u kojem učenici trebaju primjerice podebljavanjem linija nacrtati elemente što će ih kasnije tražiti u ovakvom zadatku te se u tom smislu poštuje načelo postupnosti, valja znati da mnogi učenici s teškoćama imaju takve perceptivne teškoće da u ovoj šumi crteža „vide ništa“. Jednako kao što imaju teškoća s izdvajanjem bitnog od nebitnog u tekstu, tako imaju teškoće u razlikovanju prvog plana i pozadine i na slikama. Ovdje je previše elementa i oni ne bi smjeli biti preklapljeni. **Umjesto ovakvog zadatka**, može se koristiti zadatak u kojem primjerice treba obojati elemente po modelu kao u dječjim bojankama:

Takva vježba je većini učenika poznatija i stoga pretpostavlja uspjeh koji je nužno doživjeti na početku školovanja, a također predstavlja i predvježbu za prepisivanje što će također biti potrebna vještina, kao i vježbu fine motorike.

Slika se odnosi na **cjeline**: *Obitelj i prijatelji, Moj dom*;

Ovakva je slika za učenika ili učenicu s teškoćama nepregledna i sadrži previše elemenata, dok važni elementi nisu dovoljno izdvojeni i naglašeni. Predviđeno je previše elemenata za učenje/ponavljanje koje učenik ili učenica ne može savladati (izrazi za kućanske poslove i prostorije u kući, tko od članova obitelji što radi), a i prezasićena je elementima koji su dekorativni i „zabavni“, te učeniku ili učenici s teškoćama u razvoju odvlače pažnju i značajno otežavaju učenje i zapažanje bitnog. Konkretno, na ovakvoj će slici učenica ili učenik nerijetko zapaziti prevrnutu čašu, isplažen jezik, kuharsku kapu itd., a tek nakon toga prostorije u kući i radnje ukućana. Također je i čest slučaj da tekst uz sliku ne prati redosljed slika u kući, nego se očekuje da učenica ili učenik te elemente samostalno prepozna, tj. izluči iz gomile šarenih elemenata. O **sadržajnoj** će prilagodbi više riječi biti kasnije, ali ovdje valja naglasiti da sadržajno tekst, kao ni slika nisu sami po sebi suvišni. Iako je malo vjerojatno da će dijete u životu koristiti izrazi poput *hoovering the carpet* ili *watering the plant*, odgojna komponenta u smislu potrebe sudjelovanja djeteta u kućanskim poslovima je više nego dobrodošla.

Primjer prilagodbe predstavljanja sadržaja (slika):

Tom is hoovering the carpet.

Napomena: Da bi prilagodba načina predstavljanja sadržaja bila u skladu sa zamisli o istom izgledu likova u zadacima kakvi se nalaze u redovnim udžbenicima i radnim bilježnicama bila moguća, **preporučljivo je služiti se slikama iz digitalnih udžbenika i prilagoditi ih potrebama učenika.**

Također, ponekad se događa da se u gotovim zadacima, koji se učiteljima već nude kao prilagođeni učenicima kojima je potrebna prilagodba sadržaja, nalaze slični zadaci kao i u udžbenicima za ostale učenike, ali je naglašenija „zabavna“ komponenta, objašnjenje je ili preopširno ili ne postoji, tako da takav zadatak postaje još manje pregledan i još manje vodi ka ostvarenju postavljenog cilja.

Treba li sve planirane zadatke prilagoditi perceptivnim sposobnostima učenika s teškoćama?

Prilagodba svih zadataka koje su učitelj ili učiteljica planirali realizirati u radu s učenicima kojima je potrebna prilagodba sadržaja iz više razloga nije potrebna. Naime, mnogi zadaci u knjigama i radnim bilježnicama, pogotovo kada je riječ o udžbenicima za razrednu nastavu, prilično su dobro prilagođeni učenicima s teškoćama.

Osobine zadataka u skladu s perceptivnim sposobnostima učenika s teškoćama

- slika pokazuje **samo jedan element** ispod/iznad kojeg je **samo jedna riječ** koja ga imenuje
- slika može prikazivati i više elemenata, ali **ključni element je u sredini/najveći, dominira slikom**
- zadatak sadrži više slika, ali njihov **raspored omogućava vizualnu izolaciju okvirom; tekst je raščlanjen na odlomke od kojih svaki ima slikovnu potporu** (više u perceptivnoj prilagodbi teksta)

- pjesmice koje prati koreografija s radnjama o kojima govori sadržaj pjesmice
- svi zadaci u kojima se traži da učenici nešto sami izrađuju (plakati, slike, bojanje, sudjelovanje u zajedničkim igrama...)
- zadaci na početku udžbenika koji govore o pravilima ponašanja na nastavi, a imaju i slikovnu potporu (za podizanje ruke, pisanje, crtanje, rezanje...)

Primjeri prilagodbe načina predstavljanja sadržaja (tekst):

Primjer 1.

Slike iz primjera odnose se na cjeline *Ja i moji prijatelji*; *Ja i moja obitelj* (prvi razred)

U udžbenicima i radnim bilježnicama, ali i u slikovnicama tekst je često prikazan kao dio slike, odnosno napisan je preko slike, što iz gore navedenih razloga ne odgovara perceptivnim sposobnostima učenika i učenica s teškoćama. Slike možda i jasno prikazuju o čemu je riječ kao što je slučaj s primjerom, ali ne smiju biti dio teksta. Tekst, naravno, treba biti uvećan i pregledan:

Primjer prilagodbe:

I WASH MY FACE.

UMIVAM SE.

Napomena 1: Prijevod ispod teksta odnosi se na prilagodbu načina predstavljanja sadržaja, ali važno je naglasiti da ga materijali pripremljeni za učenike kojima je potrebna prilagodba sadržaja **moraju sadržavati** unatoč slikovnoj potpori.

Napomena 2: Navedene cjeline obrađuju se u prvom razredu, kad učenici tek u drugom polugodištu svladavaju početni tehniku čitanja. Slova ispod teksta su tu s ciljem upoznavanja učenika s činjenicom da su važna i da prenose poruku.

Primjer 3.

Cjelina: Doručak, prvi razred

**HOT CHOCOLATE
POUR SOME MILK INTO A POT!**

Obrazloženje: Smjer u kojem treba čitati tekst je zbunjujući. Naime, cjelina (*Doručak*) o kojoj je riječ obrađuje se u prvom razredu, a iskustva mnogih učitelja s prvašićima s teškoćama (a i onima bez rješenja o primjerenom obliku školovanja) jest da ih je vrlo teško u pripremnom razdoblju naviknuti na pisanje i čitanje s lijeva na desno, od vrha prema dnu stranice.

Ista primjedba se odnosi i na ovaj sadržaj:

Primjer: Cjelina *Školski praznici*, treći razred

AT THE SEASIDE
When I was down beside the sea,
A wooden spade they gave to me...

R. L. Stevenson

Primjer 6. Cjelina: *Ja i moji prijatelji*, prvi razred

Prvi razred osnovne škole je, što se tiče nastave Hrvatskog jezika, u velikoj mjeri posvećen početnom čitanju i pisanju. Engleski jezik poštuje tu činjenicu u tom smislu da se od učenika i učenica ne još ne traži niti čitanje niti pisanje, pa čak niti onih riječi koje se isto pišu i čitaju u oba jezika, ali velik dio zadataka odnosi se na grafomotiričke vježbe u kojima učenici i učenice upotrebljavaju riječi i rečenice iz tekstova (najčešće pjesmica) koje slušaju i ponavljaju na nastavi.

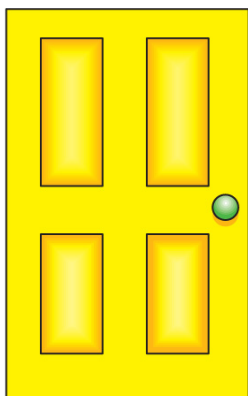
Primjer zadatka za učenike bez teškoća:

Trace the words.

OPEN THE DOOR.

Obrazloženje potrebe za prilagodbom: Ako je tekst važan, onda kontrast između prvog plana i pozadine mora biti znatno intenzivniji, a slova i razmak između njih jasnije omeđen. Prijedlog prilagodbe načina predstavljanja sadržaja za ovakav zadatak bio bi bojanje slova, uz obaveznu napomenu učeniku ili učenici da oboji svako slovo posebno, po mogućnosti i uz izravnu demonstraciju učitelja ili učiteljice (učitelj ili učiteljica na prvom slovu pokažu što treba činiti, a učenik ili učenica nastavlja). Iako se u ovom dijelu teksta ne govori,

u prvom redu o sadržajnoj prilagodbi, u Smjernicama u cjelini je upravo o tome riječ te stoga, imajući na umu predviđene obrazovne potrebe učenika navedene u tablici 1., ovdje je, umjesto cijele rečenice, izabrana samo jedna riječ koju učenik treba obojati. Ponuđena je, naravno, i odgovarajuća slikovna potpora pomoću koje učenica ili učenik znaju što rade.

DOOR

Napomena: Za učenike s teškoćama, tekst može biti i potpuno izbačen, obzirom da se radi o prvom razredu osnovne škole. Odluka o ishodnoj razini je u potpunosti na učitelju.

Primjer prilagodbe načina predstavljanja sadržaja (tekst):

Originalni tekst

The devoted friend

By Oscar Wilde

One morning the old Water-rat put his head out of his hole. He had bright beady eyes and stiff grey whiskers, and his tail was like a long bit of black india-rubber. The little ducks were swimming about in the pond, looking just like a lot of yellow canaries, and their mother, who was pure white with real red legs, was trying to teach them how to stand on their heads in the water.

Prilagodba:

The devoted friend

Odani prijatelj

By Oscar Wilde

One morning the old Water-rat put his head out of his hole.

Jednog je jutra Vodeni štakor provorio glavom iz svoje duplje.

He had bright eyes,

grey whiskers

Imao je jasne oči,

sive brkove

and a long tail

i dugačak rep.

The little ducks were swimming around in the pond.

Patkice su plivale u jezercu.

ltd.

Objašnjenje prilagodbe: Složene rečenice su pretvorene u jednostavne. Izrazi suvišni za razumijevanje teksta (ne i za autorov književni izričaj) su izbačene. Svaka rečenica ima prijevod i slikovnu potporu. Tekst je uvećan. Svaka rečenica započinje u novom redu, a gdje god je moguće u istom redu i završava. Korišten je lako čitljiv font.

NAPOMENA: Ponekad se događa da učitelji, u želji da pomognu učeniku ili učenici u istoj rečenici kombiniraju engleski i materinji jezik:

The little ducks (patkice) were swimming (plivale su)...

Takav pristup iz više razloga nije dobar. Naime, izuzetno je zbunjujući jer učenik razumije tek fragmente teksta, ne znajući zašto iza engleskog slijedi hrvatski tekst, što za pojedine učenike može biti nelogičan slijed.

Primjeri tiska koje bi trebalo izbjegavati:

Slova koja se međusobno preklapaju zbog čega ih je teško, pa i nemoguće pojedinačno doživjeti i potom ujediniti u jednu riječ. Ponekad, u zbog imperativa korištenja elemenata koje dizajneri i urednici smatraju lijepima i šaljivima, ne postoji razmak između riječi, a vrlo je često upravo upotreba razmaka ono čemu učenike i učenice s teškoćama treba posebno podučavati, te im u skladu s tim omogućiti i nehotično učenje.

Kod izbora teksta, odnosno oblika slova koji koristimo u radu s učenicima i učenicama s teškoćama treba koristiti što manje detalja koji nemaju izravne veze s onim što želimo da učenik ili učenica zapamte i nauče, što znači da tisak mora biti oblikovan pregledno i jasno.

Konkretno, kada pišemo gore navedeni naslov, tisak koji dolazi u obzir je sljedeći:

BALL (CALIBRI 18, bold)

BIKE (arial 16, bold)

CAT (aharoni 16 bold)

DOG (arial rounded)

Sve veličine između 16 i 20 za tekstove zadataka su prihvatljive, za naslove i i veće od toga.

Vrste tiska koje se smatraju **neprihvatljivima** su sve koje u sebi nose ukrasne elemente:

BALL (Times New Roman)

BIKE (Kirsten ITC)

CAT (Bauhaus 93)

DOG (ALGERIAN) i sl.

Primjeri zadataka koji ne odgovaraju perceptivnim osobinama učenika s teškoćama:

Primjer 1. (pojavljuje se u svim razredima)

U ovom je zadatku (*wordsnake*) cilj da učenik ili učenica pronađu što više riječi kojima imenujemo hranu. Ovakvi i slični sadržaji se neprestano ponavljaju od prvog razreda nadalje. Učenik ili učenica s teškoćama u takvom nizu slova najčešće vidi - ništa, osim nasumično napisanih slova. Može se dogoditi da skupove slova ovdje zaokruži napamet ili pak po nekom svom kriteriju koji ne zna sam(a) objasniti jer često i ne razumije da ne razumije (stoga i ne može odgovoriti na pitanje njemu ili njoj nejasno pitanje). Ovdje valja uzeti u obzir i činjenicu da su slova na kraju ovakvih zadataka ponekad okrenuta naopako, pri čemu učenik ili učenica s teškoćama primjerice slovo *W* „prevodi“ u *M* koje mu nešto znači, *Q* u *O* itd.

Primjer prilagodbe načina predstavljanja sadržaja (gore navedeni zadatak):

Look at the pictures. Pogledaj slike.

Listen and point. Slušaj učitelja/učiteljicu i pokaži sliku.

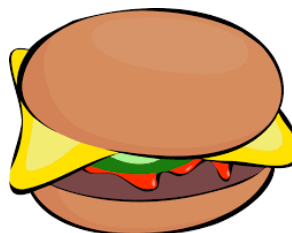
ORANGE

CAKE

SAUSAGE

HAMBURGER

Translate the words into Croatian.

Prevedi riječi na hrvatski jezik.

orange _____

cake _____

sausage _____

hamburger _____

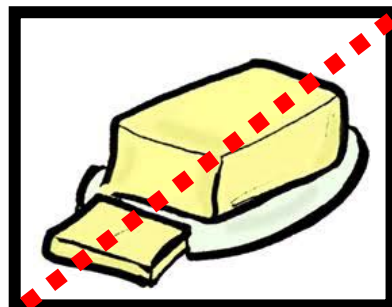
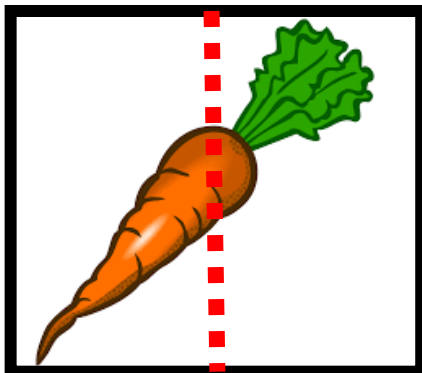
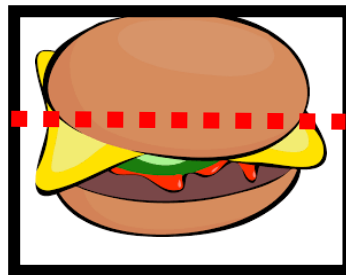
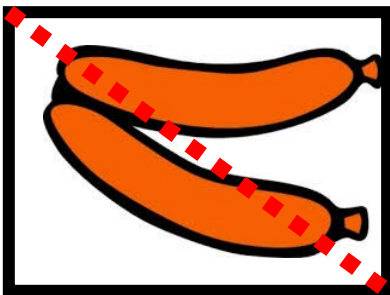
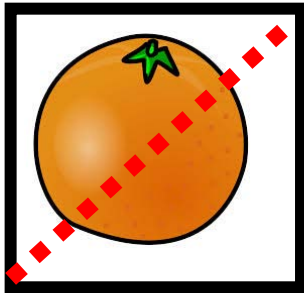
carrot _____

butter _____

Do your own jigsaw puzzle. Cut the pictures.

Put all the pieces in a pile. Mix them. Match them.

Napravi vlastitu slagalicu. Izreži slike. Sve dijelove stavi zajedno. Pomiješaj ih. Sastavi ih.

Napomena: Ovdje su crte označene crvenom bojom da bi bile bolje uočljive u odnosu na pozadinu. I okvir svake slike i crta po kojoj se reže napravljene su najdebljom mogućom crtom zbog toga da bi nepravilnosti u rezanju, koje se realno mogu očekivati, bile što manje.

Nekoliko savjeta za uspješno rezanje škarama:

Za uspješno rezanje treba dosta vježbe, a ponekad će biti nužno koristiti i pribor prilagođen potrebama djeteta. Budući da su dječje ruke male, učenici razredne nastave svakako trebaju koristiti nale škare tupog vrha. Ljevoruki učenici i učenice bi trebali koristiti škare za ljevake, koje su kao i puno drugog (školskog) pribora dostupne ne tržištu. Isto tako, učenici li učeniku će ponakad biti potrebne terapautske škare. Postoji nekoliko vrsta terapeutskih škara, ovisno o dobi, potrebama i teškoćama učenice ili učenika. Učenicima početnih razreda osnovne škole kao i onoj s nedovoljno usvojenom shemom šake, najbolje će odgovarati škare s drškama sličnima drškama kliješta, dakle bez otvora u koje treba uvući prste. Učenice i učenici koji zbog motoričkih teškoća imaju tzv. spastični hvat, odnosno ne mogu otpustiti predmet koji su jednom stisnula šakom, trebat će škare koje su podešene na automatsko vraćanje u rašireni položaj. Neki učenici i učenice imaju teškoća s istovremenim držanjem škara i praćenjem linije rezanja pogledom. Tim će učenicima i učenicama trebati škare s dvostrukim drškama, pri čemu su jedne drška za učenika ili učenicu, a druge za odraslu osobu, što omogućava zajedničko rezanje. Sve opisane škare dostupne su u verziji za ljevake i dešnjake.

U ovakve okvire učenica ili učenik može nakon rezanja i spajanja zalijepiti dijelove na odgovarajuća mjesta.

orange

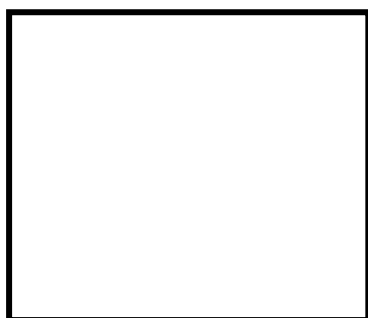
cake

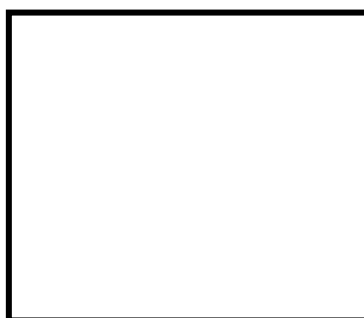
hamburger

sausages

carrot

butter

2/3 PRILAGODBA VREMENA/KOLIČINE

Iako je riječ o dvjema različitim vrstama, odnosno dvama različitim stupnjevima prilagodbe, vrlo su usko povezani i jedan podrazumijeva primjenu drugog, što znači da nam u radu s nekim učenicima s teškoćama treba više vremena i manja ili veća količina didaktičkog materijala da bismo ostvarili predviđene odgojno obrazovne ciljeve. Kako većina učitelja koji predaju Engleski jezik u osnovnim školama obzirom na svoju formalnu naobrazbu dobro poznaju metodiku podučavanja svog predmeta za prosječnog učenika, uz primjenu metoda prilagodbe (strategije podrške), moći će pomoći i učenicima s teškoćama.

U odabiru sadržaja i planiranju odgojno- obrazovnih ishoda postoje **dva važna pravila:**

- 1) Treba se oslanjati na ono što učenica ili učenik već zna i to proširivati, nadograđivati, produbljivati;
- 2) Iz mnoštva tema unutar Kurikuluma treba kreirati odgojno- obrazovne ishode u okviru onoga što je učenici ili učeniku uistinu životno potrebno, odnosno ono što osigurava kakvu- takvu neovisnost o drugima kada učenik ili učenica jednom postane odrasla osoba. Učenici s teškoćama trebaju doseći sve predviđene odgojno- obrazovne ishode, ali na razini koji je njima primjerena.

U svim godinama školovanja, kao i u svim nastavnim predmetima, dogovori s ostalim učiteljima u smislu zajedničkog i usklađenog pristupa učeniku ili učenici više su nego preporučljivi na zadovoljstvo svih članova obuhvaćenih inkluzijom.

Kao i kod prethodne vrste prilagodbe, i ovdje navedeno znači da nije potrebno planirati prilagodbu, pa niti realizaciju **svih** sadržaja udžbenika ili radne bilježnice. Umjesto toga, prednost treba dati učenju, prepoznavanju i uvježbavanju onih sadržaja koji će biti životno važni ili odgovaraju nekom od ranije navedenih kriterija (u skladu su s iskustvom, imaju isti/sličan naziv u hrvatskom i engleskom jeziku). Konkretno, ako cjelina govori o slobodnom vremenu, a tekst unutar cjeline o putovanju zrakoplovom i svemu što to putovanje uključuje (planiranje, pakiranje odjeće i zabavnih rekvizita, čitanje vodiča, opis putnika u zračnoj luci, ponavljanje očitavanja vremena s ure, upotrebu izraza za putovanje različitim prijevoznim sredstvima te gramatičke strukture koje je potrebno obraditi itd.), važno je usredotočiti se samo na jedan segment onoga što se spominje u tekstu. Primjerice, realno je očekivati da većine učenika nije putovala zrakoplovom i da ne zna procedure zračne luke. Također je realno očekivati da će im to biti životno potrebno.

Za ovu nastavnu temu kod koje su odgojno-obrazovni ishodi definirani kao: učenici će usvojiti znanja i vještine organiziranja slobodnog vremena potrebno je za učenike koji imaju

prilagodbu oo ishoda sniziti razinu odgojno-obrazovnih ishoda koja se od učenika očekuje (npr. učenik će razlikovati slobodno vrijeme od vremena predviđenog za učenje, učenik će nabrojiti u koje dane u tjednu imamo više slobodnog vremena te mjeseca u godini kada su školski praznici). Kod odgojno-obrazovnog ishoda predviđenog za nastavnu jedinicu Odlazak zrakoplovom na odmor prilagodit će se razina (npr. učenik će prepoznati, nabrojiti procedure na zračnoj luci).

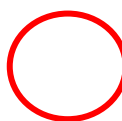
U sljedećem koraku će se kroz prilagodbe načina poučavanja (količine i vremena) prvo poučavanje fokusirati na dijelove koje su bitne za predviđeni ishod, a vrijeme koje je predviđeno u odnosu na druge učenike će se produžiti (dodatni materijali u radnim bilježnicama, dramatizacija s temom zračna luka i sl.)

Primjeri:

Cjelina: Slobodno vrijeme (šesti razred)

1 What can you see at the airport? Circle.

Zaokruži što možeš vidjeti u zračnoj luci.

airplane

ticket

house

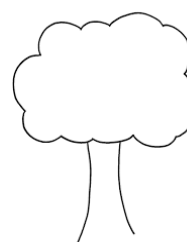
guitar

passport

luggage

tree

Napomena: Ova aktivnost može biti organizirana kao rad u paru, pa i kao rad u kojem zajedno rade učenici s teškoćanja i vršnjaci bez teškoća.

3 Look at the airport procedure. Listen and point.

Pogledaj redoslijed radnji u zračnoj luci. Slušaj učitelja i pokaži sliku.

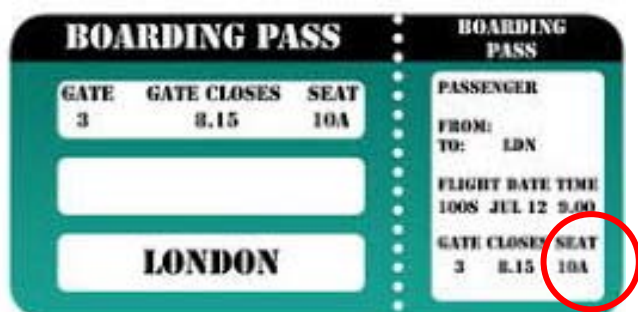
1) Go to the **check-in desk**. Show your **ticket**.

Idi do **šaltera za prijavu**. Pokaži **kartu**.

2) Put your **luggage** on the **scales**. The agent takes your luggage.

Stavi **prtljagu** na **vagu**. Službenik uzima tvoju prtljagu.

3) Take your **boarding card** with your **seat number**.

Uzmi **kartu za ukrcaj** s brojem **sjedala**.

4) You go through **passport control**.

Slijedi **pregled putovnice**.

5) You go through the **security check**.

Zatim prolaziš kroz **sigurnosnu provjeru**.

You go to the **departure lounge**. You wait for the **announcement**.

Odlaziš u **čekaonicu**. Čekaš **najavu leta**.

Napomena: Za vrijeme rješavanja ovog zadatka učitelj/pomoćnik u nastavi učeniku ili učenici obraća pažnju na sadržaj slike koji se odnosi na riječi napisane crvenom bojom. Može se koristiti i kao „Listen and point“ tip zadatka.

4 Put the pictures in the right order. Write the numbers.

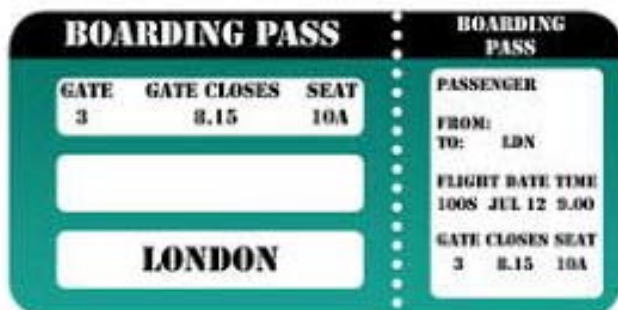
Poredaj sličice. Napiši brojeve.

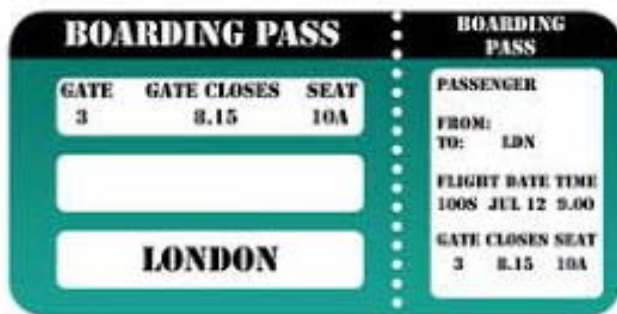

5 Write the sentences next to the picture.

Prepiši rečenice pokraj slike.

ltd.

Obrazloženje i objašnjenje prilagodbe: Ovo je slučaj kada je nemoguće smanjiti količinu koraka unutar procedure kroz koju prolazi svaki putnik u zračnoj luci u smislu da prođe samo dva koraka pa se ta dva mogu i prezentirati učeniku ili učenici s teškoćama. Zato je nužno iz mnoštva sadržaja izdvojiti samo ono što će se obraditi s takvim učenikom ili učenicom i to ponoviti na više načina, o čemu će više riječi biti u dijelu teksta koji se odnosi na prilagodbu načina predstavljanja gradiva.

2.4. PRILAGODBA SADRŽAJA

Prilagodba sadržaja odnosi se na umanjivanje razine odgojno- obrazovnih ishoda. Budući da Pravilnik dozvoljava smanjenje opsega nastavnih sadržaja do **najmanje razine usvojenosti, ali iznad razine posebnog programa**. Kao što je navedeno u tablici koja prikazuje obrazovne potrebe i metode prilagodbe (strategije podrške), ovi učenici imaju teškoća s usvajanjem apstraktnih sadržaja. Stoga je preporuka **ne inzistirati na usvajanju gramatičkih pravila, koja su apstraktna i u materinjem jeziku, a u stranom su često upravo nesavladiva**. Učenicima se **moгу** predstaviti gramatički sadržaji, ali **nije potrebno** inzistirati na usvajanju teorije, što će biti dodatno objašnjeno u priložima. Odluku o tome koji je sadržaj važan za učenike donosi upravo učitelj, ali kada su u pitanju učenici i učenice koja se školuju po redovnom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke važno je zadržavati se samo na životno važnim sadržajima (pojmovima, riječima, frazama) i stalno tražiti priliku za njihovo opetovano ponavljanje. Životno važni sadržaji su u osnovi oni koji budućoj odrasloj osobi osiguravaju elementarnu životnu neovisnost o drugim ljudima.

Primjeri životno važnih sadržaja i onih koji to nisu:

Cjelina: *Život u gradu i na selu*, četvrti razred

Tablica 2.

ŽIVOTNO VAŽNI SADRŽAJI	DJETETU KOJE SE ŠKOLUJE PO REDOVITOM PROGRAMU UZ PRILAGODBU SADRŽAJA I INDIVIDUALIZIRANE POSTUPKE ŽIVOTNO NEVAŽNI SADRŽAJI
post office	A skyscraper
police station	A block of flats
surgery	The girls are looking for someone.
shop	He is sleeping like a baby.
hungry (za izricanje potrebe)	Next to*
thirsty (za izricanje potrebe)	Between*
telephone number	Opposite*
missing (u slučaju nestale osobe)	Family house

*Ove riječi označavaju prostorne odnose koje učenica ili učenik što se školuju uz prilagodbu odgojno- obrazovnih ishoda često ne razumije ni u materinjem jeziku. Stoga ne

treba krenuti od pretpostavke da su samorazumljivi i da ne treba provjeravati razumije li dijete o čemu se radi. Također, riječ je o pojmovima koji se ponavljaju iz godine u godinu, a u radu s učenikom ili učenicom koje se školuje po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja i individualizirane postupke se mogu ponoviti uz igru i na konkretnom materijalu, tako da učitelj od svog učenika ili učenice traži da primjerice knjigu stavi pokraj torbe, torbu ispod stolca... (izrazi za školski pribor i opremu učionice se također ponavljaju iz godine u godinu, tako da jednom vježbom može ponoviti više sadržaja, a u vježbi može sudjelovati više učenika).

Obrazloženje primjera: Učenik ili učenica s teškoćama jest ono čije kapacitete za učenje treba u potpunosti iskoristiti za učenje sadržaja koji će osiguravati određenu razinu samostalnosti u odrasloj dobi. Stoga se ti kapaciteti ne smiju bespoštedno iskorištavati za učenje sadržaja koje se učiteljima i rehabilitatorima mogu učiniti „laganima“ i „zabavnima“. To ne znači da sam proces ne bi trebao biti zabavan i vođen bez opterećenja. **Učenike s teškoćama treba neprestano osposobljavati za život, što nastava stranog jezika, upravo zbog širine područja koja pokriva, i dozvoljava.**

Sadržajna prilagodba također znači da **nije nužno prilagoditi, kao niti obraditi sve sadržaje** u nekom udžbeniku ili planirati rješavanje svih zadataka u radnoj bilježnici, odnosno njihovih inačica pripremljenih za učenike s teškoćama. Učenici s teškoćama trebaju doseći sve predviđene odgojno- obrazovne ishode, ali na razini koji je njima primjerena. Sadržaje bira učitelj sukladno iskustvu učenja koje pogoduje učeniku.

Primjer:

Tijekom svog školovanja, učenici uče pravilan izgovor glasova abecede u stranom jeziku. Činjenica je da se abeceda nalazi svuda oko nas. Također stoji i da je abecedni poredak glasova i slova, a time i često pojmova i imena abecednim redoslijedom nešto što na što je većina ljudi navikla i za tim načelom spontano posežemo kada želimo pronaći neki izraz. Međutim, abecedni poredak kao takav je dogovoreni sustav i stoga apstraktan. Velik broj učenika i učenica s teškoćama i ne zna abecedu, a ako ju mehanički i znaju, nije im jasna njezina primjena u svakodnevnom životu. Ništa manje važna nije stvarnost u kojoj su rječnici, enciklopedije, kazala pojmova, leksikoni i imenici u velikoj mjeri zamijenjeni internetskim tražilicama. U tom se smislu učenje abecede napamet za učenike i učenice s teškoćama čini kao nešto što je samo sebi svrha.

Say the alphabet.

U engleskom jeziku, gdje se glasovi izgovaraju drugačije od napisanih slova, učenici ili učeniku ovo mehaničko zapamćivanje ne znači ništa. Umjesto učenja abecede napamet, ovoj se dio gradiva može iskoristiti za početke savladavanja, odnosno za utvrđivanje analize riječi, što je životno potrebno kao predvježba za čitanje, kako u engleskom, tako i u hrvatskom jeziku. Stoga se predlažu sljedeće vježbe i zadaci:

Primjer 1.

Pogledaj sličice i pročitaj riječi.

Zakruži početno slovo.

BALL

BIKE

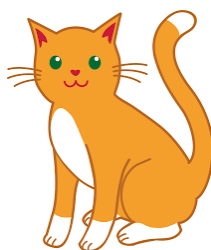
BALLON

Primjer 2.

5 MATCH THE LETTER AND THE WORDS.
POVEŽI RIJEČI SA ZADANIM POČETNIM SLOVOM.

CAR

CAT

BREAD

CHAIR

COW

AIRPLANE

Primjer 3

Odd man out.

Izbaci uljeza!

Primjer:

Odgovor: Riječ „bread“ ne pripada u skupinu jer jedina počinje slovom b, dok ostale počinju slovom c.

Napomena 1: Svaki od ovih zadataka se može ponavljati sa svakim slovom kroz više nastavnih sati, **pa i kroz više godina** ponavljanja abecede, što već ulazi u kategoriju prilagodbe količine/vremena.

Napomena 2: Prije prelaska na zadatke tipa „izbaci uljeza“ učenica ili učenik treba najprije dobro savladati prethodne tipove zadataka koji se odnose na kategorizaciju **po kriteriju početnog glasa**. U protivnom, kriteriji za kategorizaciju mogu biti brojni- po funkciji, po boji itd., a što su vrsta i stupanj teškoće kod učenice ili učenika veći, to je veća i vjerojatnost da će kategorizirati po nekom uočljivijem obilježju nego što je (početni) glas.

2.5. PRILAGODBA PROCESA PREDSTAVLJANJA SADRŽAJA

Ova vrsta prilagodbe podrazumijeva raščlambu zadataka na manje korake, a ako se učeniku želi omogućiti da sam nešto zaključi, uzročno- posljedične veze moraju biti očite, direktne, jednostavne i temeljene na njegovom/njezinom iskustvu. Ponekad će isti zadatak trebati riješiti više puta, ali će biti pripremljen na različite načine, uz slikovnu potporu, aktivnost koja omogućava uvježbavanje fine motorike i slično.

Primjer u nastavku daje savjete za obradu gradiva o Ujedinjenom Kraljevstvu, što jest dio programa nastave Engleskog jezika.

1) Look at the map. Listen and point.

Pogledaj kartu. Slušaj i pokaži.

There are four countries in the United Kingdom:

Ujedinjeno Kraljevstvo čine četiri države:

Engleska / **England**

Vels/ **Wales**

Škotska/ **Scotland**

Sjeverna Irska / **Northern Ireland**

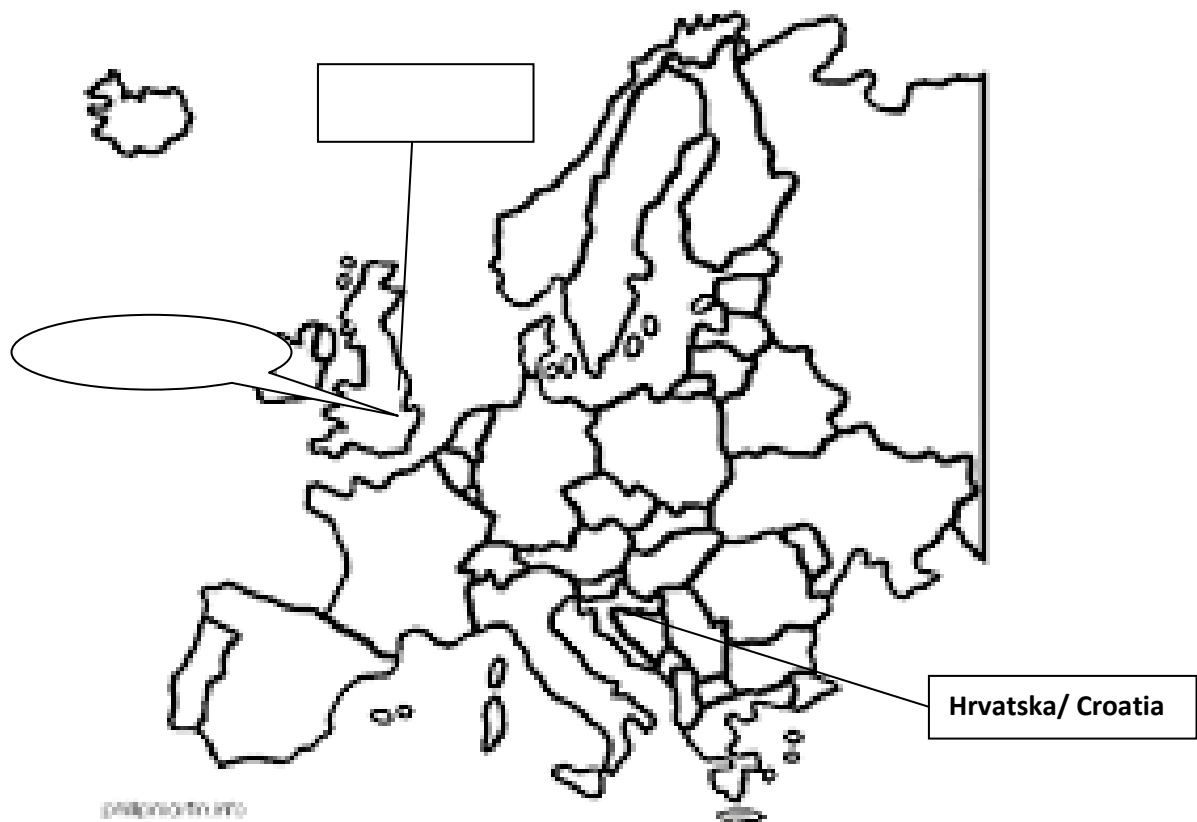
Match. Spoji.

England	Vels
Scotland	Sjeverna Irska
Wales	Škotska
Northern Ireland	Engleska

Dodatak:

(*) Naučimo i ovo

Gdje se nalazi Ujedinjeno kraljevstvo/ The United Kingdom (UK)? Pogledaj kartu Europe ispod teksta. Usporedi oblik Ujedinjenog kraljevstva /The United Kingdom (UK) u 1. zadatku i pronađi ga na ovoj karti. Zaokruži i oboji.

Uz pomoć učitelja ili prijatelja u razredu ucrtaj Englesku /England i njezin glavni grad London. Ime Engleske /England upiši u okvir .

Ime Londona upiši u oblačić .

Pronađi Hrvatsku /Croatia. Oboji. Obrati pozornost gdje se između Hrvatske (Croatia) i Ujedinjenog kraljevstva / The United Kingdom (UK) nalazi kopno, a gdje more. Kojim prijevoznim sredstvima možemo doputovati od Hrvatske /Croatia do Ujedinjenog kraljevstva / The United Kingdom (UK) ili obratno? Obrazloži svoj odgovor.

Obrazloženje: Učenici s teškoćama sasvim sigurno imaju određene pojmove koji se odnose na navedeni sadržaj, ali se tu ne može govoriti o nehotičnom znanju one vrste i stupnja što se očekuju kod njihovih vršnjaka bez teškoća. Također, a učitelji pojedinih nastavnih predmeta na to ne mogu utjecati, veliko je pitanje jesu li nastavni planovi i programi različitih nastavnih predmeta ovdje usklađeni i u kolikoj mjeri, odnosno jesu li ovi sadržaji već obrađeni na nastavi Geografije ili učenicima s teškoćama tek moramo stvoriti određene predodžbe o onome o čemu govorimo. Zbog toga dodatak na kraju primjera prilagodbe označen zvijezdicom (*) *Naučimo i ovo* ne predstavlja zadatak vezan za sadržaj u strogom smislu riječi, već kratko objašnjavanje o čemu je riječ, odnosno okvirni smještaj u prostor. Na učitelju je procjena hoće li ovaj dio staviti na početak, dakle prije same obrade gradina (što je preporučljivo) ili na kraj kao zadatak za ponavljanje. U svakom slučaju, ovaj dodatak se NIKAKO ne rješava na istom satu kada se rješavaju i ostali zadaci. Ako učitelj procijeni ili sa sigurnošću zna da učenik to već zna ili ako realizira korelacije s kolegom koji u istoj školi predaje Geografiju, ovaj se zadatak može preskočiti ili biti riješen u sklopu navedene korelacije.

3. ZAKLJUČAK

Kod učenika čiji su vrsta i stupanj teškoća u razvoju izraženi u toj mjeri da su već i prije polaska u prvi razred dobili rješenje o primjerenom obliku školovanja u smislu pohađanja nastave po redovitom programu uz prilagodbu sadržaja, razdoblje pripreme za učenje, usvajanja pojmova koji prethode početnom čitanju, pisanju, računanju i ostalim akademskim vještinama jednostavno traje dulje. Taj individualni ritam učenja treba poštivati. Mnogi učitelji, u najboljoj namjeri, često potiču učenicu ili učenika na usvajanje neke vještine za koju ne postoje temelji, odnosno učenica ili učenik za njih nisu razvojno spremni (npr. učenika se pohvali za izvrsno naučeno „čitanje“ pjesmice koju zna napamet, a zapravo ne zna slova i ne bi znao ispravno pročitati niti jednu od upravo „pročitanih“ riječi izvan teksta). Neupitno je i to da je nezahvalan zadatak učenika ili učenicu koji imaju vrlo oskudan rječnik na materinjem jeziku podučavati stranom jeziku. Sve su to razlozi iz kojih, uz obveznu suradnju s razrednim učiteljem, u radu s učenikom ili učenicom treba postaviti za cilj da ono što radi- radi s razumijevanjem i na taj način stvara temelje za izgradnju novih znanja i iskustava. Sve ostalo dovodi do toga da s vremenom učenici ili učeniku postaje prihvatljivo upravo to da ne razumije, da bi nakon nekog vremena bilo dovedeno do stadija u kojem čak niti ne razumije da ne razumije. Upravo je zbog toga važno osnažiti ga da koristi svoje potencijale, bez obzira koliko niže razine ishoda to podrazumijevalo.

PRILOZI

Prilog 1.

CUT OUT THE CARDS. SHUFFLE.

IZREŽI KARTICE. PROMIJEŠAJ.

MAKE PAIRS. PLAY AGAIN.

SASTAVI PAROVE (BROJ I RIJEČ). IGRAJ PONOVRNO.

1	2	3	4	5
ONE	TWO	THREE	FOUR	FIVE

6	7	8	9	10
SIX	SEVEN	EIGHT	NINE	TEN

Obrazloženje: Ovaj materijal se može koristiti na više načina i razina:

- 1) Učenik ili učenica ima stalnu informaciju o tome kako izgleda slikovna riječ za svaki broj, dakle na početku kartice ne moraju biti niti izrezane.
- 2) Nakon rezanja, učenik uparuje broj i brojevu riječ, ali prema tome do koje je razine savladao brojeve na Matematici.
- 3) Igra pamćenja može biti realizirana na dva načina:
  - a) Materijal se otisne dva puta, dakle učenik ili učenica uparuju kartice istog sadržaja
  - b) Materijal se otisne jednom, a učenik ili učenica uparuju broj i brojevu riječ.

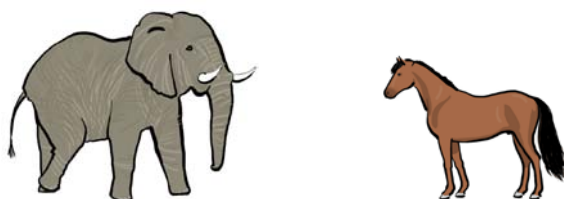
Napomena: U slučaju teškoća s rezanjem, pogledati dio teksta koji se odnosi na uspješno rezanje škarama (str. 21.)

Circle the **bigger** animal.

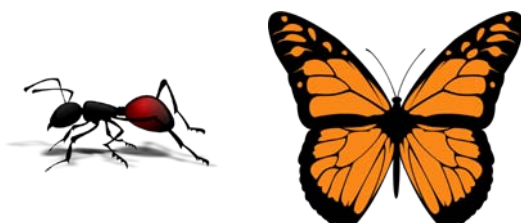
Zaokruži životinju koja je **veća**.

A shark is bigger than a dolphin.

An elephant is bigger than a horse.

A butterfly is bigger than an ant.

A cow is bigger than a sheep.

Obrazloženje: Umjesto objašnjavanja komparacije pridjeva (šesti razred), učenik treba prepoznati i zaokružiti veću životinju. Slikovna potpora tekstu je sadržana u slikama i u uputi. Ponavljanjem stalno istog pridjeva u komparativu (*bigger*), učeniku je omogućeno da nauči englesku

riječ za *veći*, a ne opterećuje ga se teorijom o tome kako samostalno komparirati pridjeve kratkom komparacijom i o dodavanju slova. Dovoljno je da učenik zna samu riječ, odnosno nekoliko komparativa, budući da ovaj primjer može poslužiti za izradu listića i za podučavanje ostalih pridjeva. Ako učitelj ovaj zadatak želi pretvoriti u zadatak za pisanu provjeru, dovoljno je umjesto riječi *bigger* staviti crtu na koju učenik treba upisati odgovarajuću riječ. Naravno, pisanoj provjeri prethodi istovjetna vježba.

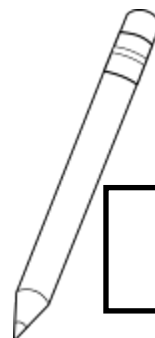
Prilog 3.

LABEL YOUR PENCILS.

OZNAČI SVOJE BOJICE.

BLACK

WHITE

RED

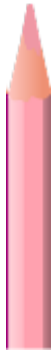
BLUE

ORANGE

GREEN

PINK

BROWN

PURPLE

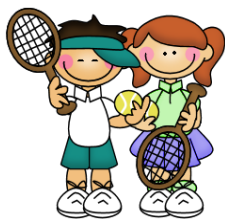
YELLOW

Obrazloženje: Ovim se zadatkom od učenika traži da izreže dijelove na kojima su navedeni nazivi boja, te da ih zalijepi na svoje bojice. Time ima stalni podsjetnik na to kako se koja boja zove na engleskom jeziku, a taj podsjetnik nimalo ne smeta ostalim nastavnim predmetima.

Prilog 4.

2 Odd man out. Explain your choice.

Izbaci uljeza. Objasni svoj izbor.

tennis

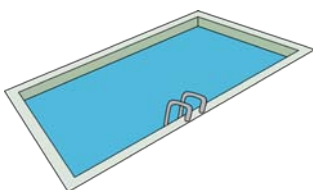
racket

ball

skis

swimming pool

ball

volleyball

goal

football player

boat

water

rowing

3 Translate into English.

Prevedi na engleski jezik.

odbojka   volleyball

plivanje   _____

tenis   _____

klizanje   _____

rukomet   _____

biciklizam   _____

skijanje   _____

plivanje   _____

veslanje   _____

gimnastika   _____

nogomet   _____

4 Look at tasks 2 and 3 again.

Sort out all the sports. Write them in the correct box in the table.

Pogledaj zadatke 2 i 3 još jedanput. Razvrstaj sve sportove. Napiši ih u odgovarajući okvir u tablici.

You can write some sports several times.

Možeš napisati neke sportove na više od jednog mjesta.

Indoor sports Sportovi u zatvorenom prostoru	Outdoor sports Sportovi na otvorenom	Dangerous sports Opasni sportovi	Team sports Momčadski sportovi	Individual sports Sportovi gdje se natjecatelj natječe sam	Winter sports Zimski sportovi	Water sports Sportovi na vodi

Obrazloženje: Zadatak 2 se može koristiti i kao zadatak tipa *mime*, čime se planiraju pauze u radu, kao i nepohodne motoričke aktivnosti za one učenike kojima su potrebne. Mogu se raditi u paru ili grupno.

Literatura:

- 1) Ivančić, Đ. : Diferencirana nastava u inkluzivnoj školi, Alka script, Zagreb, 2010.
- 2) Krampač- Grljušić, A: Učenici s teškoćama u redovitom školskom sustavu- priručnik za učenike razredne nastave, Školska knjiga, Zagreb, 2017.
- 3) Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Engleski jezik, 2016.
- 4) Nastavni plan i program za osnovnu školu, Ministarstvo, znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.
- 5) Okvir nacionalnoga kurikuluma, 2016.
- 6) Okvir za poticanje i prilagodbu iskustava učenja te vrednovanje postignuća djece i učenika s teškoćama, 2016.
- 7) Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, Ministarstvo znanosti obrazovanja i sporta, 2015.
- 8) Pravilnik o postupku utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta, učenika te sastavu stručnih povjerenstava, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015.